

Verslag

Bestuurlijke bijeenkomst milieunormering windturbines voor bestuurders en volksvertegenwoordigers

Datum: 17 april 2024

Programma:

1. Welkom, introductie en korte update landelijk proces landelijke milieunormen voor windturbines op land - Peter Derk Wekx (NP RES)
2. Bestuurlijke reflectie - Huib van Essen (IPO) en Thijs Kuipers (VNG)
3. Gesprek over o.a. de rol van het expertisepunt Windenergie en gezondheid - Oscar Breugelmans (GGD)
4. Regie houden bij windprojecten in uw regio, wat kunt u doen? - Maarten Engelberts, jurist bij NP RES
5. Ruimte voor vragen van deelnemers

Dit verslag en de presentaties van de bijeenkomst zijn te vinden op www.helpdeskwindopland.nl

Verslag:

1. Welkom, opening en korte update over het proces van de landelijke milieunormen voor windturbines op land – door Peter Derk Wekx, plaatsvervangend directeur NP RES.

Slides zijn gedeeld [op deze pagina](#) op de Helpdesk Wind op Land.

2. Bestuurlijke reflectie – door Huib van Essen (gedeputeerde provincie Utrecht en voorzitter IPO BAC Klimaat en energie) en Thijs Kuipers (wethouder gemeente Horst aan de Maas en portefeuillehouder Energie in de VNG-commissie Economie, klimaat, energie en milieu)

Vraag: Hoe kijk je naar de situatie tot de inwerkingtreding van de landelijke normen en wat wil je de aanwezigen meegeven?

Huib van Essen (IPO)

- Vanuit verschillende perspectieven leven er zorgen over de energietransitie, en windenergie in het bijzonder. Aan de ene kant zijn er zorgen over de impact van windturbines op een gezonde leefomgeving en gezondheid. Aan de andere kant zijn er zorgen over de snelle ontwikkeling van klimaatverandering.
- De Raad van State heeft de landelijke milieunormen voor windturbines in 2021 ongeldig verklaard, vanwege het ontbreken van een planMER. Het is goed dat er nieuwe normen worden voorbereid, maar het duurt nog even voordat deze inwerking treden.
- Daarom is het goed om te beseffen dat de Raad van State bij haar uitspraak heeft aangegeven dat provincies en gemeenten nog steeds hun eigen normen kunnen stellen, mits goed onderbouwd.
- Het is goed dat we tijdens deze sessie kijken hoe we invulling kunnen geven aan de beide belangen die we te dienen hebben: de energietransitie op stoom houden en dit op een verantwoorde manier te doen.

Thijs Kuipers (VNG)

- Waardevol dat we dit soort sessies houden over thema's die maatschappelijk en politiek zeer actief spelen. Twee aspecten die ik nu graag wil uitlichten: de feitenbasis waarop we de dialoog voeren en de VNG inzet op de nieuwe windnormen.
- Allereerst de feitenbasis. Onze omwonenden maken zich zorgen over gezondheid, overlast van windenergie, maar ook zorgen over klimaatverandering, over de betaalbaarheid en lokale beschikbaarheid van energie.
- Bestuurders moeten de maatschappelijke dialoog en het politiek debat op deze onderwerpen gebruiken om de juiste belangenafweging te maken.
- Het fundament onder dit alles is een gezonde feitenbasis. Er gaat veel informatie rond, waarbij de onderbouwing van de feiten niet altijd op orde is.
- Zo wordt er bijvoorbeeld vaak geopperd dat er geen enkel onderzoek is gedaan naar de gezondheidseffecten van windenergie, of dat de doelen van de RES al gehaald zijn. Beide zijn echter onjuist.
- Dit soort onjuiste informatie kan weerlegd worden door een aantal objectieve bronnen, waaronder het informatiepunt wind en gezondheid van de GGD en RIVM, en de Helpdesk wind op land.
- Goed om dus voort te bouwen op deze informatie en feitenbasis, ook voor de dingen die we nog niet weten.
- Daarnaast, de nieuwe windnormen. De VNG is blij dat de conceptnormen er inmiddels liggen. Op deze conceptnormen heeft de VNG een reactie ingediend met aandacht voor vier punten.
 1. De aangescherpte externe veiligheidsnorm maakt het lastiger om windturbines te plaatsen op en rond bedrijfsterreinen, terwijl hier juist lokaal vraag en aanbod bij elkaar gebracht kan worden.
 2. VNG volgt dat de WHO-norm wordt gebruikt. Echter worden voor wind nu aanvullende geluidsnormen gesteld t.o.v. andere bronnen zoals geluid van verkeer of spoor.
 3. Er zijn al normen voor geluid, externe veiligheid, slagschaduw opgenomen. De vraag is wat een afstandsnorm hieraan toevoegt voor de bescherming van omwonenden.
 4. Het overgangsrecht kan ervoor zorgen dat er op plekken waar bestaande turbines met weinig overlast draaien er mogelijk geen nieuwe turbines kunnen komen als de oude vervangen moeten worden.
- VNG is in gesprek over deze punten met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.
- Tot inwerkingtreding van de nieuwe normen is er ruimte voor eigen lokale normen (maatwerk). Enkele gemeentes zijn hier voortvarend mee aan de slag, uiteraard met het doorlopen van de procedures zoals MER ter onderbouwing van deze eigen normen.
- Met de inwerkingtreding van de nieuwe landelijke normen wordt de ruimte voor maatwerk bij gemeentes kleiner.
- Of men aan de slag wil met lokale normen is aan iedere gemeenteraad en provinciale staten zelf, en zal ook afhangen van de staat van een project.

3. Gesprek met Oscar Breugelmans (GGD) over windenergie, gezondheid en o.a. stand van zaken onderzoeken

Vraag: *Je bent werkzaam bij de GGD, maar ook onderdeel van het Expertisepunt Windenergie en Gezondheid, hoe werkt dat en wat doen jullie daar?*

Antwoord: Het expertisepunt is een samenwerking tussen het RIVM en de GGD, die enkele jaren geleden door EZK is ondergebracht bij het RIVM. Dit bleek nodig omdat er veel vragen kwamen over winturbines en gezondheid. Met het expertisepunt willen we

een basis bieden voor overheid en burgers, waar ze terecht kunnen voor betrouwbare informatie. Dat doen we onder andere door de internationale en nationale literatuur bij te houden. Daarnaast zijn we natuurlijk beschikbaar voor vragen en bijeenkomsten om die kennis te delen. Het RIVM voert ook eigen onderzoek uit, waar we ook met dit expertisepunt naar kijken.

Vraag: Kan je nog iets vertellen over de onderzoeken die al uitgevoerd zijn en die momenteel spelen?

Antwoord: Er vindt veel onderzoek plaats naar de effecten van windturbines, niet alleen in Nederland maar ook internationaal. Er wordt gekeken naar de mate van hinder, of het tot slaapverstoring kan leiden, maar er worden ook andere gezondheidseffecten onderzocht. In 2018 heeft de WHO al die onderzoeken samengevat, naast windturbinegeluid ook voor andere geluidsbronnen. Sindsdien is er nog meer onderzoek verschenen, dat houden we binnen het expertisepunt ook bij. Daarnaast was er de vraag naar onderzoek gericht op de Nederlandse situatie. Hierom zijn twee onderzoeken uitgezet. Een is door Nivel gedaan, waar is gekeken naar huisartsenregistraties en of daar patronen in te ontdekken waren. Om te kijken of mensen die dichtbij windturbines wonen meer klachten melden bij de huisarts. Dit onderzoek is recent gepubliceerd, daar kwam uit dat er niet meer klachten geregistreerd werden bij de huisarts vanuit mensen die nabij windturbines wonen. Hierbij moet vermeld worden dat dit de eerste keer is dat dit soort onderzoek is verricht, het geeft een stukje van de puzzel, maar niet het volledige antwoord. Onderzoek moet je blijven doen om vinger aan de pols te houden.

Het RIVM is ook gestart met onderzoek waarin wordt gekeken naar de mate van overlast die ervaren kan worden van windturbines. Het zal nog enige tijd duren voordat dit onderzoek beschikbaar is.

Op deze pagina kunt u meer lezen over dit onderzoek en de voortgang: [Onderzoek naar de blootstelling-responsrelatie windturbinegeluid en hinder en slaapverstoring | RIVM](#)).

Er is al behoorlijk wat onderzoek gedaan naar windturbines en de effecten die deze kunnen hebben, daarom ben ik het niet eens met de stelling dat er onvoldoende onderzoek beschikbaar zou zijn. Het gaat dan voornamelijk over de blootstelling aan geluid en daar weten we al veel van. Het raamwerk ligt er al, het grootste deel is ingevuld, er missen nog stukjes waar we mee bezig zijn.

Vraag: Kun je iets toelichten over Bisfenol-A?

Antwoord: Ik weet dat er een onderzoek naar Bisfenol-A op stapel staat. Dit komt inderdaad ook veel in de media langs. Ik las gister nog een artikel over een bewoner die zich zorgen maakte dat bij plaatsing van een windpark jaarlijks 544 kg Bisfenol-A uit de molens zou vallen en dat dit tot extreme gezondheidseffecten zou leiden. Het is lastig hoe er in de media met dit soort onderzoeken wordt omgegaan. Bisfenol-A is een grondstof die gebruikt wordt om epoxyharsen te maken en polycarbonaat. Iedereen die hier luistert en kijkt heeft allerlei producten om zich heen waarin Bisfenol-A als grondstof is gebruikt. Zoals je laptop, misschien de waterfles die je in de hand hebt. Voor windturbines wordt deze stof inderdaad ook gebruikt, maar dat reageert weg in de epoxyhars die nodig is om de wiek te maken. Er zal een klein deel restproduct aanwezig zijn. Daar wordt nu enorm op ingezoomd. De 'hype' die ervan gemaakt wordt is jammer, omdat de gezondheidseffecten waarschijnlijk erg minimaal zullen zijn. De stof is inderdaad zorgwekkend, maar de hoeveelheid die aanwezig is in windturbines is erg gering en de stof is zoals gezegd ook in vele andere producten aanwezig.

Voor meer informatie over Bisfenol-A zie ook *Vraag & Antwoord* hierover op de Helpdesk Wind op Land: [Vraag & antwoord | Helpdesk Wind op Land](#)

Vraag: Heb je een beeld van hoe de beschikbare onderzoeken verwerkt worden door het ministerie van IenW bij het vaststellen van de nieuwe landelijke normen?

Antwoord: Ik denk dat IenW dat zeker heeft meegenomen. In de nieuwe normen wordt voorgesteld het geluidsniveau te verlagen naar 45 dB, dit was eerder 47 dB. Dat geluidsniveau van 45 is ook wat door de WHO als advieswaarde is voorgesteld. De WHO stelt zo'n advieswaarde voor alle geluidsbronnen, o.a. vliegverkeer en wegverkeer. De Nederlandse overheid kiest er nu voor om deze advieswaarde over te nemen voor windturbinegeluid, daar is de GGD tevreden mee. Bij de meeste andere geluidsbronnen zitten we hier in Nederland boven. Bij windturbines zien we dat de karakteristieken van het geluid, naast de maximale waarde, soms hinderlijk zijn. Bijvoorbeeld het tonaal geluid, een bepaalde brom die een windturbine kan veroorzaken. Bij de meeste parken is niets aan de hand, zijn er niet veel klachten, maar bij een aantal wel en dat heeft o.a. te maken met tonaal geluid. Onze wetgever wil dat tonale geluid nu gaan normeren. Daarmee proberen ze rekening te houden met wat er gebeurt in de praktijk en met de overlast die mensen kunnen ervaren.

Vraag: Zolang niet alles bekend is, moet je er dan wel mee doorgaan, ook in relatie tot het voorzorgsbeginsel, en niet wachten tot je alles weet? Hoe kijk je daar naar vanuit de GGD en het expertisepunt?

Antwoord: De roep om het voorzorgsbeginsel te gebruiken horen wij ook vaker. Dan met het argument dat er te weinig onderzoek is gedaan en dat nog niet alle onderzoeken beschikbaar zijn. Onderzoek is nou eenmaal een doorgaande lijn, dat blijven we doen, maar zoals ik net aangaf is er al behoorlijk veel, naar mijn mening voldoende, bekend over de effecten. Het voorzorgsprincipe zie ik vooral van toepassing bij de introductie van een nieuwe techniek, waarvan de effecten nog onbekend zijn, dan moet je heel voorzichtig zijn. In dit geval zijn we niet bezig met een nieuwe techniek, maar zijn er eventuele aanpassingen aan die techniek. De effecten die bij aanpassingen horen (zoals toename in hoogte en kracht) moeten we zeker onderzoeken, maar de aanpassingen zijn van die mate dat ik zeg "we weten al voldoende".

Als we overgaan naar schonere energiebronnen, die geen gebruik maken van fossiele brandstoffen, betekent dat dat we minder gaan verbranden. Dit zal een enorme gezondheidswinst opleveren. De luchtverontreiniging die wij veroorzaken door fossiele brandstoffen zorgt voor een enorme gezondheidslast, ziektelast en vroegtijdige sterfte. Dat is ook becijferd, dat levert echt een behoorlijke ziektelast die ergens tussen de effecten van alcohol en obesitas instaat. Vanuit publieke gezondheid is de ziektelast en overlast door windturbines veel geringer. Als we dat afwegen, dan valt die balans uit richting het stoppen met het verbranden van fossiele brandstoffen.

Voor meer informatie over de gezondheidswinst van windturbines zie ook 'Zijn er vanuit gezondheidsoogpunt redenen om niet te wachten met windprojecten' onder *Vraag & Antwoord op de Helpdesk Wind op Land*: [Vraag & antwoord | Helpdesk Wind op Land](#)

Vraag: Dit is wel een lastige afweging voor raads- en statenleden. Wat zou je de bestuurders en aanwezigen hier mee willen geven hoe hier mee om te gaan? Hoe kunnen wij ze helpen en hoe kunnen zij tot het goede besluit komen?

Antwoord: Windturbines zijn een relatief nieuw element in onze ruimtelijke ordening, waar mensen nog niet mee vertrouwd zijn. Als we een nieuwe weg aanleggen is voor iedereen duidelijk wat er komt, en dat daar ook overlast bij hoort. We kunnen niet beloven aan mensen dat bij plaatsing van een windpark geen overlast zal zijn, een aantal mensen in de omgeving zullen overlast ervaren. En een bepaalde mate van overlast accepteren we binnen onze normen. Nu zien we vaak dat we aan de voorkant van het proces erg zorgvuldig bezig zijn, met onderzoeken en een planMER. Terwijl het voor een omwonende pas begint als een windturbine eenmaal geplaatst is. Dat proces zie ik vaak nog onvoldoende geregeld. De exploitant van de windturbine moet een goede buur zijn voor de omwonenden. Het inregelen van de windturbine, het omgaan met geluid, slagschaduw, verlichting daar kan nog best wat geregeld worden. Dat kan afhangen van de handhaving via een anoniem loket, maar dat kan volgens mij ook anders. In Nederland zijn al een aantal voorbeelden waar samen met omwonenden gekeken wordt naar wanneer en waar de overlast plaatsvindt om op basis daarvan actie te nemen. Zo kunnen we hopelijk gezamenlijk een beter gesprek voeren over de plaatsing van windturbines.

4. Regie houden bij windprojecten in uw regio, wat kunt u doen? – door Maarten Engelberts, jurist bij NP RES.

Slides zijn gedeeld [op deze pagina](#) op de Helpdesk Wind op Land.

5. Eindreflectie door Thijs Kuipers (VNG)

- Dank aan de specialisten voor hun verhaal en kennis op het gebied van omgevingsrecht en gezondheid. Deze kennis draagt bij aan het bouwen van een goede feitenbasis waarop we beslissingen nemen.
- Goed om als volksvertegenwoordigers alle verschillende afwegingspunten in beeld te houden. Het voorzorgsbeginsel moet daarbij bijvoorbeeld niet als enige uitgangspunt worden gehanteerd.
- Daarnaast moeten we het voorzorgsbeginsel consistentener toepassen voor alle verschillende energie opties. Over wind en gezondheid is de basiskennis bekend, maar goed om dit verder uit te breiden. Tegelijkertijd, zoals de GGD ook aangaf, kunnen we beter nu stoppen met het verbranden van fossiele brandstoffen voor de volksgezondheid dan wachten met windmolens. Dit heeft een vele male grotere impact op de gezondheid van onze omwonenden dan uit voorzorg wachten met het bouwen van windmolens.
- Als laatste. We hebben vandaag een kleine bijdrage geleverd aan de goede feitenbasis. Daarnaast moeten we ook proberen als politici en bestuurders onwaarheden die ridicul zijn tegen te spreken. Onzin mag benoemd worden. Dit kan het genuanceerde maatschappelijke debat vooruithelpen.